

Напрямок: 8 Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Берднік І. В.

*професор кафедри кримінального права та правосуддя
Чернігівського національного технологічного університету
м. Чернігів, Україна*

ЗЕМЛЯ ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВОДНИХ РЕСУРСІВ

Водні ресурси - це елемент національного багатства країни, що становить сукупність поверхневих та підземних вод, а також природних багатств, що перебувають у взаємозв'язку з водними об'єктами (водний рослинний світ, водний тваринний світ, земельні ділянки під водою). Кількісно-якісний показник водних ресурсів визначає водно-ресурсний потенціал держави.

Тому *метою* даної статті є аналіз саме землі (земельної ділянки) як предмета злочинів у сфері кримінально-правової охорони водних ресурсів.

Земля є предметом злочинів, передбачених ст.ст. 239, 239-1, 239-2, 254 КК України. У статті 1 Закону України «Про охорону земель», незважаючи на те, що у його назві йдеться про «землі», визначається зміст поняття «земля», під яким розуміється поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею [1]. Таким чином, законодавець під час дефініювання цього поняття використовує природоресурсний підхід та пов'язує його зміст з природними властивостями відповідного об'єкта. Такий підхід застосовується і в теорії земельного права [2, с. 3]. Зважаючи на те, що поняття «земля» є багатозначним в українській мові, слушним вбачається позиція Н.І. Титової, відповідно до якої воно не зовсім правильно відображає суть об'єкта земельних відносин як предмета земельного права, оскільки має переважно майновий, цивільно-правовий характер [3, с. 11–12]. На її думку,

«зовсім інше юридичне смислове навантаження має термін «землі». Під ним необхідно розуміти саме природний компонент, не вилучений з довкілля, а органічно в нього вплетений, що взаємодіє з водами, лісами та іншими природними ресурсами. Земельні відносини мають на увазі саме такий об'єкт правової регламентації» [4, с. 10–11]. З такою точкою зору погоджується В.І. Федорович та вказує, що «основними поняттями, які найбільш повно і змістовно відображають суть об'єкта земельних відносин, є «землі» та «земельна ділянка» [5, с. 250].

У Законі України «Про охорону земель» закріплено також дефініцію поняття «земельні ресурси», під якими розуміється сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві (ст. 1) [1]. Таким чином, законодавець наголосив, що, на відміну від поняття «земля», основним призначенням земельних ресурсів є визначення просторового базису розселення та господарської діяльності. А.М. Шульга зазначає, що земельні ресурси характеризуються тим, що вони залучені у господарську діяльність людини; а також економічною необхідністю та можливістю використання; належністю до відтворюваних ресурсів та національного багатства держави; є унікальними (їх неможливо замінити іншими засобами виробництва); наявністю верхнього шару земельного покриву – ґрунту, який має природну родючість, тобто здатність забезпечувати рослини компонентами, необхідними для їх життя [2, с. 90–91].

Слід зважати на те, що землі виконують економічну, екологічну та соціальну функції. За визначенням В.В. Носіка, землі – це «розташований над надрами, територіально обмежений кордонами України цілісний, нерухомий поверхневий шар земної кори, який є основою ландшафту та просторовим базисом для гармонійного розподілу місць розселення, діяльності людей, об'єктів природно-заповідного фонду з урахуванням економічних, соціальних, екологічних та інших інтересів суспільства, належить народу на

праві абсолютної власності та складає частину національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави» [6, с. 496]. Ознаки поняття «землі» запропонував О.Ю. Дрозд, на думку якого «земля характеризується тим, що вона: а) невід'ємна частина навколишнього природного середовища; б) територіально-просторова основа ландшафту; в) характеризується особливим ґрунтовим покривом; г) є основою для розміщення рослинності, водних об'єктів, корисних копалин, інших ресурсів і природних елементів [7, с. 33].

На нашу думку, землі як предмет злочинів, передбачених ст.ст. 239, 239-1, 239-2, 254 КК України, мають характеризуватися певними ознаками. Насамперед землі – це природний ресурс, частина земної поверхні. Вони зберігають свій зв'язок з іншими об'єктами довкілля. Так, землі є основою ландшафту, на них розміщується рослинність, водні об'єкти, корисні копалини, інші ресурси та природні елементи (екологічна ознака). Землі розташовані у межах території держави, обмежені її державним кордоном, належать на праві виключної власності Українському народу та перебувають під особливою охороною держави (юридична ознака). Землі є просторовим базисом для розподілу місць розселення та діяльності людей, а також залучені в їх господарську діяльність (економічна ознака).

Що стосується поняття «земельна ділянка», то у науці земельного права щодо тлумачення відповідного поняття існують різні думки. Відповідно до ч. 1 ст. 79 ЗК України земельна ділянка – це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами. Таким чином, законодавець пов'язує це поняття з такими істотними ознаками, як: 1) частина земної поверхні; 2) установлені межі; 3) певне місце розташування; 4) визначені щодо неї права.

Як вказує В.Д. Сидор, земельна ділянка «відрізняється від інших об'єктів земельних правовідносин тим, що являє собою індивідуально-визначений об'єкт» [8, с. 98]. Власне ці ознаки земельної ділянки, що

передбачені у Законі, характеризують земельні ділянки як індивідуально визначений об'єкт.

Щоб локалізувати земельну ділянку, відокремити її від інших, в Україні передбачено таку процедуру, як межування земельних ділянок, яка є складовою землеустрою. Відповідно до ст. 55 Закону України «Про землеустрій» встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місці вості) проводиться згідно з топографо-геодезичними і картографічними матеріалами.

Дослідження правової природи земель, як предметів злочинів, передбачених ст.ст. 239, 239-1, 239-2, 254 КК України, дало можливість дійти таких висновків:

1) поняття «землі» та «земельна ділянка» належать до спеціалізованих міждисциплінарних. Для визначення їх змісту доцільно використовувати спеціалізовані знання у галузі земельного права. Оскільки у КК України не встановлено застережень щодо іншого розуміння понять «землі» та «земельна ділянка» у кримінальному праві, то відповідні поняття у КК України повинні мати те ж значення, що і в земельному праві;

2) землі як предмет злочинів, передбачених ст.ст. 239, 239-1, 239-2, 254 КК України, характеризуються наступними ознаками. Екологічна ознака: землі – це природний ресурс, частина земної поверхні, які зберігають свій зв'язок з іншими об'єктами довкілля; юридична ознака: землі розташовані у межах території держави, обмежені її державним кордоном, належать на праві виключної власності Українському народу та перебувають під особливою охороною держави; економічна ознака: землі є просторовим базисом для розподілу місць розселення та діяльності людей, а також залучені в їх господарську діяльність;

3) поняття «землі» та «земельна ділянка» співвідносяться як ціле та частина. З огляду на це винуватий, вчиняючи суспільно небезпечні діяння, передбачені ст.ст. 239, 239-1, 239-2, 254 КК України, насамперед посягає на земельну ділянку, яка є частиною земель.

Список використаних джерел:

1. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 року №962-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/962-15>
2. Шульга М.В. Земельний кодекс України [Текст]: науково-практичний коментар / М.В. Шульга. – Х.: Одіссей, 2008. – 624 с.
3. Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України [Текст]: наук.-навч. посіб. / за ред. Н.І. Титової. – Львів: ПАІС, 2005. – 368 с.
4. Титова Н.І. Землі як об'єкт правового регулювання / Н.І. Титова // Право України. – 1998. – № 4. – С. 11–15.
5. Федорович В.І. Земля як об'єкт земельних відносин / В.І. Федорович // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2006. – Вип. 43. – С. 249–254.
6. Носік В.В. Право власності на землю Українського народу [Текст]: монографія / В.В. Носік. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
7. Дрозд О.Ю. Визначення об'єкта земельних правовідносин / О.Ю. Дрозд // Адвокат. – 2011. – № 1(124). – С. 32–35.
8. Сидор В.Д. Теоретичні підходи до визначення ознак земельної ділянки / В.Д. Сидор // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2014. – Вип. 27. – Т. 2. – С. 97–100.